

УДК 81'23

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА СТРУКТУРА МОВЛЕННЯ ІНДИВІДА В СТАНІ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ

Яловець А. І.

Волинський інститут економіки та менеджменту, м. Луцьк

У статті досліджуються аспекти функціонування політичного дискурсу мовця у стані емоційної напруги. Як засвідчив аналіз, мовлення суб'єкта за цих умов зазнає суттєвих трансформацій.

Ключові слова: дискурс англословного політика, стан емоційної напруги.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі лінгвістика набуває рис антропоцентричності, вивчаючи мову в тісному зв'язку з індивідом, його свідомістю та мисленням (А. Д. Белова, О. П. Воробйова, І. С. Шевченко та ін.) [2; 5; 15]. Взаємодія лінгвістичного та психолінгвістичного підходів до дослідження дискурсу уможливорює комплексне бачення комунікативної діяльності суб'єкта мовлення. Швидкий поступ науково-технічного прогресу, інтенсифікація процесів виробництва, посилення інформаційних потоків електронними, друкованими засобами призводить до негативних зрушень у емоційній сфері життєдіяльності людини, маючи прояв на вербальному рівні. Питання функціонування мовної свідомості у незвичайних психофізіологічних станах людини і методи її опису та дослідження, а також розробка фундаментальної концепції множинності станів нормальної мовленнєвої свідомості, на думку багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців, психолінгвістів та психологів, є одним із нагальних завдань лінгвістичної парадигми ХХІ століття [3; 4; 6; 11; 12].

Необхідність психолінгвістичного аналізу структурно-семантичної організації мовлення у стані емоційного стресу засвідчується порівняно невеликою кількістю мовознавчих праць такого спрямування [5; 13; 14]. Вивчення дискурсу комуніканта, який перебуває у стані емоційної напруги як форми «зміненого стану свідомості» [8], повинно спиратися на виявлення, аналіз й класифікацію специфічних мовних одиниць та структур на всіх рівнях – фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному.

Об'єктом дослідження є психолінгвістичні характеристики стану емоційної напруги, **предметом** – психолінгвістичні особливості впливу стану емоційної напруги на структуру дискурсу. **Мета** дослідження полягає в установленні психолінгвістичних особливостей структурування мовлення у стані емоційної напруги на основі психолінгвістичних методів.

Постановка проблеми й виклад основного матеріалу. Спробуймо описати особливості структурування дискурсу індивіда у стані емоційної напруги. Як свідчать результати досліджень у галузі нейролінгвістики, цей стан викликаний

домінуванням під час мовлення правої півкулі головного мозку. Дослідження Р. Сперрі (1968), О. Р. Лурії (1979) та групи лєнінградських учених під керівництвом Л. Я. Балоньова (1976) виявили певні відмінності у мовленнєвих механізмах лівої та правої півкуль головного мозку людини. Так, при «вимкненні» внаслідок електросудомного шоку лівої півкулі мовлення індивіда зазнає таких змін: кількість слів зменшується; висловлювання згортаються і їх синтаксис спрощується; зменшується кількість службових слів при збільшенні повнозначних; іменники та прикметники домінують над дієсловами та займенниками, тобто лексика правої півкулі предметніша і менш концептуальна; загострене сприйняття конкретних явищ і предметів зовнішнього світу [1; 10; 16].

На противагу, ліва півкуля у стані активності демонструє тенденцію до розмаїтого в плані лєксики й синтаксису мовлення: кількість слів і довжина висловлювань збільшується, опитуваний стає балакучим; абстрактна лексика превалює над конкретною, граматичні формальні слова – над повнозначними; посилюється тенденція до рубрифікації, до накладення абстрактних класифікаційних схем на зовнішній світ [9, с. 590-591].

У цьому контексті особливого значення для нашого дослідження набувають зміни у мовленні людини, яке зазнає певних змін. У граматичному плані збільшується питома вага повнозначних слів, фіксуються повтори. У лєксичному плані простежується зниження розмаїття лєксикону, стереотипізація, спрощення синтаксису, збільшення кількості помилок, в цілому – дестабілізація мовної свідомості. Таких характеристик мовлення індивіда набуває при тимчасовому вимкненні лівої півкулі головного мозку. Тобто, можна твердити, що при змінених станах свідомості в людини переважає симультанна, аналогова обробка інформації. У семантичному плані у мовленні з'являються слова зі значенням семантичної безвинятковості (allness terms) – *вічно, завжди, ніколи, ніхто, повністю, цілком, абсолютно* [4, с. 103]. Ці та подібні їм слова ми кваліфікуємо як *семантично дифузну лєксика* [7].

Наведені вище дані нейролінгвістичних експериментів свідчать про те, що структура мовлення, породжуваного правою півкулею, корелює з мовленням у стані емоційної напруги, що дає підстави припустити про залученість за цих умов ділянок правої півкулі мозку мовця. Стан емоційної напруженості можна віднести загалом до форми змінених станів свідомості. Такий стан виникає у ситуаціях, коли людина змушена приймати відповідальні рішення в умовах дефіциту часу. Це буває під час екзамену, у розмові з керівником, під час «з'ясування стосунків» з близькими людьми і т.ін. змінюється психологічний стан людини та характеристики її мовлення.

Дослідження Е. Л. Носенко (1975) засвідчили такі загальні риси мовлення у стані емоційної напруженості:

1. Змінюється моторна реалізація мовлення. Коли людина хвилюється, то вона або говорить значно голосніше, або значно тихше, ніж звичайно. Пришвидшується, або навпаки, сповільнюється темп мовлення; вимова може ставати чіткішою; фрази не завершуються;

2. Значно збільшується кількості пауз нерішучості і пошукових пауз. При цьому вони супроводжуються «емболами» [6], – нефонологічними вокальними утвореннями (типу *ee, kx, gm, mm*), кількість яких збільшується півтора рази, порівняно з мовленням тих самих людей у звичайному стані;

3. Змінюється граматична будова мовлення: збільшується кількість іменників і дієслів у порівнянні з прикметниками і прислівниками, мовлення стає динамічнішим;

4. Лексично мовлення стає більш спрощеним – мовець оперує коротшими частотнішими за вжитком словами. Збільшується кількість слів-паразитів, неологізмів і парафазій (помилкового вживання слів). З'являються семантично нерелевантні повтори фраз, одного слова, складів.

У стані емоційної напруженості для мовлення характерна також незакінченість (опущення частини слова, наприклад його кінця). Це супроводжується змінами у структурі речення чи повторами. У семантичному плані мовлення в цьому стані також зазнає змін. Воно характеризується, з одного боку, більшою різкістю в оцінках, з іншого боку – нерішучістю. Мовцем обираються слова з чітким позитивним або негативним значенням, тобто переважає крайня полярність в оцінках [11].

Попередні дані нашого дослідження лінгвальних рис дискурсу англомовного політика, одержані на основі психолінгвістичного текстового аналізу, засвідчили такі аспекти. Простежується зниження індексу лексичного розмаїття й лексичної щільності у політичному дискурсі діяча, порівняно з його мовленням у нормальному стані. Прагнення ефективно донести свою думку до співрозмовника або аудиторії за умови дефіциту мовних засобів і часу через перебування в стані емоційної напруги структура дискурсу характеризується також нерелевантними повторами, неодноразове повторне ініціювання породження висловлювання, яке супроводжується дискурсивними маркерами, наприклад, *well, I mean, you know, so, anyway*. Мовлення також характеризується великою кількістю хезитаційних пауз, уживанням прагматичних маркерів як їхніх заповнювачів – вигуків, часток, вставних слів/ виразів, наприклад:

KING: How important is Qatar?

RUMSFELD: Well, you know, they're all links in a chain, and it's important. All of these countries, these 90 nations across the world that are co-operating with us, are important. Each one is important, because each one brings a scrap of information [1].

Англомовний політик у стані емоційної напруженості будує висловлювання, відбираючи найчастотнішу, предметнішу лексику, клішовані фрази, в чому простежуємо правопівкульність його мовленнево-мисленневих операцій. Обсяг мовленневої продукції може бути великим, але переважають короткі предметно-конкретні фрази, які нерідко мають незавершений характер, складаючись лише з підмета або присудка. Простежена також ехолалія в мовленні – повторення комунікантом слова (фрази), щойно вимовленої його співрозмовником, наприклад:

KING: That's a fact.

RUMSFELD: That's a fact. Think about it. It's just terrible [1].

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Результати теоретичного аналізу літератури з проблеми, а також наші дані дослідження дискурсу політика в стані емоційної напруги дають змогу твердити про особливий спосіб структурування мовцем своїх комунікативних унесків. Стилю мовлення політика характерна дискретність, низький індекс лексичної різноманітності та щільності, високі показники прагматичної маркованості, повторів, спрощена синтаксична структура. Серед перспективних напрямів убачаємо дослідження емоційно напруженого дискурсу в ЗМІ, блогосфері й соціальних мережах, навчальному шкільному та університетському середовищі.

Список літератури

1. Балонов Л. Я. Слух и речь доминантного и недоминантного полушарий / Л. Я. Балонов, В. Л. Деглин. – Л.: Наука, 1976. – 218 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации: [монография] / А. Д. Белова. – К.: Изд-во КНУ им. Тараса Шевченко, 1997. – 300 с.
3. Беляков О. О. Художнє моделювання змінених станів свідомості (на матеріалі творів Дж. Джойса і В. Фолкнера) / О. О. Беляков // Філологічні студії. – Луцьк, 2004. – № 4. – С. 282-288.
4. Белянин В. П. Психолінгвістика / В. П. Белянин. – М.: Флинта, 2008. – 232 с.
5. Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата / О. П. Воробьева. – К.: Вища школа, 1993. – 200 с.
6. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 168 с.
7. Ковалевська Т. Ю. Психолінгвістичні особливості політичного дискурсу / Т. Ю. Ковалевська // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2001. – Вип. 33. Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – С. 237-242.
8. Кучеренко В. В. Измененные состояния сознания: психологический анализ / В. В. Кучеренко, В. Ф. Петренко, А. В. Россохин // Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С. 70-78.
9. Лотман Ю. М. Семіосфера / Ю. М. Лотман. – СПб.: Искусство СПб, 2004. – 704 с.
10. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия; [под ред. Е. Д. Хомской]. – М.: Изд-во МГУ, 1998. – 336 с.
11. Носенко Э. Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Э. Л. Носенко. – Днепропетровск: Изд-во Днепр. ун-та, 1975. – 132 с.
12. Спивак Д. Л. Измененные состояния сознания: психология и лингвистика / Д. Л. Спивак. – СПб.: Ювента, 2000. – 296 с.
13. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия; [отв. ред. А. А. Уфимцева] – М.: Ин-т языкознания АН СССР, 1986. – 141 с.
14. Харкевич Г. И. Отображение состояния тревоги персонажа в англоязычной художественной прозе: семантико-когнитивный и нарративный аспекты: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Г. И. Харкевич. – К., 2007 – 22 с.
15. Шевченко И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике / И. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2004. – № 635. – С. 202-205.
16. Sperry R. W. Hemisphere deconnection and the utility of conscious experience/ R. W. Sperry // American Psychologist. – 1968. – Vol. 23. – P. 723-733.

Джерело ілюстративного матеріалу

CNN Larry King Live Interview with Donald Rumsfeld [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://transcripts.cnn.com/html>. – Заголовок з екрану

Яновец А. И. **Психолінгвістическая структура речи индивида в состоянии эмоциональной напряженности** // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – № 4. Часть 2. – С.379-383.

В статье исследуются аспекты функционирования политического дискурса говорящего в состоянии эмоционального напряжения. Как свидетельствует анализ, речь субъекта в этих условиях претерпевает существенные трансформации.

Ключевые слова: дискурс англоязычного политика, состояние эмоционального напряжения.

Yanovets' A. **Psycholinguistic structure of individual speech in the state of emotional stress** // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series «Filology. Social communicatios». – 2011. – V. 24 (63). – № 4. Part 2. – P.379-383.

The article discusses aspects of the functioning of politician's discourse in the state of emotional stress. As the study shows, the speech under this condition is tranformed.

Key words: English politician's discourse, state of emotional stress.

Поступила в редакцию 19.09.2011 г.